Ιουστίνος ο φιλόσοφος και μάρτυς: Ένας ανήσυχος κυνηγός της Αλήθειας (Πρωτοπρεσβύτερος Θεόδωρος Ζήσης, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 3 Ιουλίου, 2008

Ο Χριστιανισμός εμφανίστηκε στον κόσμο σαν μία πνευματική επανάσταση. Στην επαναστατική διδασκαλία του Χριστιανισμού αντέδρασε το κατεστημένο της τότε εποχής. Το κατεστημένο, όχι μόνον υπό την έννοια της αντιδραστικής τάξεως των αρχόντων, αλλά και υπό την έννοια ορισμένων ταπεινωτικών για τον άνθρωπο ηθικών αρχών, τις οποίες εδέχετο και εφήρμοζε ο λαός. Όταν υποταγεί κανείς εις τα πάθη και τις κακίες του, συνηθίζει σ' αυτή την κατάσταση• όποιος επιχειρήσει να τον βγάλει απ' αυτήν, γίνεται εχθρός του.
Με πρωτοφανή εχθρότητα λοιπόν αντιμετωπίστηκε ο Χριστιανισμός στα πρώτα του βήματα από το πάσης φύσεως κατεστημένο. Επαγγελματίες που δεν τους συνέφερε η λιτή και απλή χριστιανική ζωή, φιλόσοφοι που έχαναν τους μαθητάς των και ο όχλος που δεν εύρισκε στον Χριστιανισμό τον κόλακα αλλά τον τιμητή των κακιών του, ξεσήκωσαν πρωτοφανή εκστρατεία κατασυκοφαντήσεως και αποδυναμώσεως του Χριστιανισμού.
Η αλήθεια, μία αλήθεια που αιώνες περίμενε η ανθρωπότητα, καθόταν στο εδώλιο του κατηγορουμένου, όπως συμβαίνει συνήθως σε κάθε εποχή. Και σε κάθε εποχή, ο γνήσιος άνθρωπος, ο ασυμβίβαστος, ο ανήσυχος, ο δυναμικός άνθρωπος, καλείται να διαλέξει ανάμεσα στο ψεύδος και την αλήθεια, έστω κι αν αυτό σημαίνει γκρέμισμα και αφανισμό της προηγούμενης πνευματικής του υποδομής και υλική κακοπάθεια.
Το δρόμο και τα βήματα που οδήγησαν στην αλήθεια μία εκλεκτή προσωπικότητα του δεύτερου αιώνος μετά Χριστόν, της ταραγμένης αυτής εποχής, κατά την οποία ο Χριστιανισμός γνήσιος, ενθουσιώδης και αγωνιστικός, ξεχυνόταν μέσα στη λυσσασμένη αντίδραση των πολλών, για να κατακτήσει τον κόσμο, θα παρακολουθήσουμε εδώ σύντομα.

Ανήσυχος στη νεότητά του μας παρουσιάζει ο Ιουστίνος, ο υιός του Πρίσκου και εγγονός του Βακχείου. Οι γονείς του, εξελληνισμένοι Ρωμαίοι, ζούσαν στη Φλαβία Νεάπολη, η οποία κτίσθηκε πάνω στα ερείπια της αρχαίας σαμαρειτικής πόλεως Συχέμ, εκεί όπου ο Χριστός υποσχέθηκε να δώσει στη Σαμαρείτιδα το ζωντανό νερό της διδασκαλίας του, που σβήνει για πάντα την πνευματική δίψα. Σ' αυτό το νερό έσβησε και ο νεαρός Ιουστίνος τη δίψα του, αφού δοκίμασε πολλές άλλες πηγές. Η

Φλαβία Νεάπολη με τη συνένωση του αρχαίου σαμαρειτικού της παρελθόντος και του ελληνορωμαϊκού παρόντος ήταν ένα αξιόλογο κοσμοπολίτικο κέντρο. Κυκλοφορούσαν στην ατμόσφαιρά της όλα τα θρησκευτικά και φιλοσοφικά ρεύματα και ήταν έτσι ένα ιδανικό περιβάλλον για μεταφυσικές αναζητήσεις.
Μεγαλωμένος στο ειδωλολατρικό περιβάλλον της οικογένειάς του, ειδωλολάτρης εκ καταγωγής, ψάχνει κατ' αρχήν μέσα στο χώρο του εθνικού κόσμου να βρει λύση στα μεταφυσικά του προβλήματα, να συναντήσει την αλήθεια. Την περιπλάνησή του από τη μία φιλοσοφική σχολή στην άλλη, μας την περιγράφει παραστατικά ο ίδιος στην αρχή ενός διαλογικού του έργου, στο «*Διάλογο προς Τρύφωνα*», όπου διασώζει τη συζήτηση που έκανε με ένα Εβραίο αρχιραβίνο. Παίρνοντας αφορμή από ερώτηση του Εβραίου για το ποια είναι η φιλοσοφία του, εκθέτει με ζωντάνια της αναζητήσεις του. Πίστευε από την αρχή ότι η φιλοσοφία είναι το πιο μεγάλο και πιο τίμιο ανάμεσα σ' όλα τα αποκτήματα του ανθρώπου. Σκοπός της είναι να οδηγήσει τον άνθρωπο κοντά στο Θεό. Πραγματικοί δε όσιοι είναι αυτοί που έχουν στρέψει το νου τους σ' αυτή την προσπάθεια. Από πόθο λοιπόν να γίνει και αυτός αληθινός φιλόσοφος έγινε μαθητής ενός στωικού φιλοσόφου. Παρέμεινε αρκετό καιρό κοντά του, αλλά μάταια περίμενε να ακούσει κάτι ουσιαστικό περί του Θεού• ο δάσκαλός του, εκτός του ότι δεν εγνώριζε τα σχετικά προβλήματα, έλεγε επί πλέον ότι δεν είναι αναγκαία αυτή η γνώση. Εγκαταλείπει πικραμένος τον στωικό φιλόσοφο, για να έλθει στη σχολή ενός φημισμένου περιπατητικού φιλοσόφου. Η απογοήτευση του εδώ είναι μεγαλύτερη• γιατί από την πρώτη κιόλας ημέρα ο μεγάλος διδάσκαλος του εζήτησε να ορίσουν τα δίδακτρα, ώστε να μη αποβαίνει ανωφελής η φοίτηση. Στη χρηματική αμοιβή έβλεπε ο φιλόσοφος την ωφέλεια της φιλοσοφίας. Αυτό έδειχνε ότι δεν ήταν καν φιλόσοφος. Τον εγκαταλείπει λοιπόν και αυτόν με μεγαλωμένη τη λαχτάρα να βρει ένα σωστό φιλόσοφο. *«Της δε ψυχής έτι μου σπαργώσης ακούσαι το ίδιον και το εξαίρετον της φιλοσοφίας, προσήλθον ευδοκιμούντι μάλιστα Πυθαγορείο, ανδρί πολύ επί τη σοφία φρονούντι» [1].* Στον Πυθαγόρειο πίστεψε ότι θα σταματούσε το σπαρτάρισμα της ψυχής του και θα εύρισκε την αλήθεια. Άλλες όμως δυσκολίες τον περιμένουν εδώ• ο πυθαγόρειος σαν αναγκαία προϋπόθεση για τη γνώση της φιλοσοφίας του συνέστησε να μάθει μουσική, αστρονομία και γεωμετρία. Η αγωνία του Ιουστίνου να πλησιάσει την αλήθεια, όσο το δυνατόν γρηγορότερα, τον οδήγησε να απορρίψει τη σύσταση του πυθαγορείου διδασκάλου, γιατί η μάθηση αυτών των πραγμάτων θα απαιτούσε πολύ χρόνο. Μέσα στην αμηχανία του για το τι έπρεπε στη συνέχεια να κάμει, σκέφθηκε να επισκεφθεί τους Πλατωνικούς , που κι αυτοί είχαν μεγάλη φήμη. Σ' ένα πλατωνικό λοιπόν φιλόσοφο που μόλις είχε φθάσει στην πόλη τους προσεκολλήθη ο Ιουστίνος στο τέλος των αναζητήσεών του. Με πολύ ενθουσιασμό άκουγε τις πλατωνικές απόψεις για τον νοητό κόσμο, για τη θεωρία των ιδεών, και πίστευε πως σε λίγο θα έφθανε στο στόχο της πλατωνικής φιλοσοφίας, στη θέα δηλαδή του Θεού. Ας ακούσουμε πόσο δυνατά μας το λέγει ο ίδιος• *«Και με ήρει σφόδρα η των ασωμάτων νόησις, και η θεωρία των ιδεών ανεπτέρου μου την φρόνησιν, ολίγου τε εντός χρόνου ώμην σοφός γενονέναι και υπό βλακείας ήλπιζον αυτίκα κατ' όψεσθαι τον θεόν• τούτο γαρ τέλος της*

Πλάτωνος φιλοσοφίας» [2].
Ο Πλατωνισμός ικανοποίησε κατ' αρχήν τον Ιουστίνο. Οι αμφιβολίες όμως άρχισαν σιγά-σιγά να τον δέρνουν και πάλι• το κενό που ένιωθε μέσα του από την αρχή δεν είχε γεμίσει ολόκληρο. Κάτι τελειότερο πρέπει να υπάρχει• ποιός όμως θα τον χειραγωγούσε προς τα εκεί; Έπειτα δεν υπήρχε άλλο σοβαρό φιλοσοφικό ή θρησκευτικό σύστημα, για να ζητήση τη βοήθειά του. Το Χριστιανισμό τον αντιμετώπιζαν με ειρωνεία και σαρκασμό οι φιλόσοφοι σαν θρησκεία των βαρβάρων και γραμμάτων, αλλά και στο λαό, λόγω της ηθικής του αυστηρότητος, δεν ήταν συμπαθής.
Η διαίσθηση όμως του Ιουστίνου τον έστρεφε διαρκώς προς τα εκεί. Ορισμένα στοιχεία της ζωής των Χριστιανών του είχαν κάμει ιδιαίτερη εντύπωση. Μήπως όλα όσα διέδιδαν για το Χριστιανισμό ήσαν πλεκτάνη και συκοφαντία και ψεύδη, που είχαν σκοπό να αποδυναμώσουν την έλξη του και να τον κάνουν ακίνδυνο για το κατεστημένο; Κυρίως δυο πλευρές της ζωής των Χριστιανών έβαλαν σε σκέψεις τον πλατωνικό μας φιλόσοφο. Η καθαρότης, αυστηρότης της ηθικής των ζωής και η αφοβία και το θάρρος με τα οποία αντιμετώπιζαν το θάνατο. Συγκρίνει τα στοιχεία αυτά με τα αντίστοιχα της ζωής των Εθνικών και διαπιστώνει την υπεροχή τους. Καμία φιλοσοφία δεν είχε τη δύναμη να βελτιώσει τόσο πολύ την πνευματική κατάσταση της ανθρωπότητας. Η σαρκολατρία και η πορνεία εσφράγιζαν και εμόλυναν την ατμόσφαιρα της ηθικής ζωής των Εθνικών• ο άνδρας οδηγούσε ο ίδιος τη γυναίκα του στη διαφθορά, δεν δίσταζε δε και να διαφθείρει ο ίδιος την κόρη του. Οι υψηλότερες ιδέες περνούσαν απαρατήρητες. Κανένας δεν πείσθηκε από το Σωκράτη να πεθάνει υπέρ της διδασκαλίας του, ακόμη και από τους φιλοσόφους. Στο Χριστιανισμό αντιθέτως όλοι ασκούν τέτοια ηθική, ώστε και η επιθυμία μόνον και το πονηρό βλέμμα θεωρούνται αμαρτία. Χιλιάδες είναι εκείνοι που πέθαναν για την πίστη τους στο Χριστό, απλοϊκοί άνθρωποι και αγράμματοι [3].
Οι σκέψεις αυτές συνέφεραν τον Ιουστίνο από τις πλατωνικές ονειροπολήσεις του. Είδε στο Χριστιανισμό τη φιλοσοφία που έχει τη δύναμη να αλλάξει πνευματικά τον άνθρωπο τόσο, ώστε με αφοβία να αντιμετωπίζει τον θάνατο. Και στο στάδιο αυτό κάποια ημέρα που βγήκε περίπατο για περισυλλογή και αυτοσυγκέντρωση, ένας Χριστιανός πρεσβύτης του εγκρέμισε όλα τα πλατωνικά κατάλοιπα και του άνοιξε το δρόμο για το φως και την αλήθεια. *«Από τότε, λέγει, άναψε θεϊκή φωτιά μέσα μου, και με εκυρίευσε ιδρώτας για τους άνδρας που είναι φίλοι και κήρυκες του Χριστού. Βρήκα επί τέλους την αληθινή φιλοσοφία και έγινα πραγματικός φιλόσοφος» [4].*
Χριστιανός πλέον ο Ιουστίνος δεν εγκαταλείπει το φιλοσοφικό τρίβωνα• τον φορεί τώρα με περισσότερη σιγουριά, γιατί βρήκε την αλήθεια. Ιδρύει χριστιανική φιλοσοφική σχολή στη Ρώμη και είναι τόσο μεγάλη η επιτυχία του, ώστε αδειάζουν οι σχολές των εθνικών φιλοσόφων. Ο κυνικός φιλόσοφος Κρήσκης, τον οποίον αποστόμωσε σε δημόσια φιλοσοφική συζήτηση, τον καταγγέλλει ως Χριστιανό. Και ενώπιον του επάρχου της Ρώμης Ρουστικού δίδεται στον Ιουστίνο η ευκαιρία να κάνει και αυτός αυτό που εθαύμαζε στους Χριστιανούς• να σταθεί άφοβα μπροστά στην απειλή του θανάτου.

- Ποιά είναι η φιλοσοφία σου; Τον ρωτά ο έπαρχος.

- Προσπάθησα πολλές φιλοσοφίες να μάθω, αναπαύθηκα όμως στη Χριστιανική φιλοσοφία, έστω κι αν αυτή δεν αρέσει στους ψευδοδόξους, είναι η απάντηση του μάρτυρος [5].

Αυτή τελικώς τον οδήγησε στο θάνατο το 165 μ.Χ μαζύ με έξη από τους μαθητάς της Σχολής του. Το μαρτύριό του εσφράγισε τη φιλοσοφία του• και τα δύο μαζύ έγιναν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ανήσυχου κυνηγού της αλήθειας. Σ' όλους είναι γνωστός ως Ιουστίνος ο φιλόσοφος και μάρτυς.

Στις αναζητήσεις των πνευματικών ανθρώπων της εποχής μας, των νέων κυρίως, που ανάμεσα στις πολλές φιλοσοφίες του καιρού μας ψάχνουν για την αλήθεια, ο Ιουστίνος είναι πρότυπο πνευματικού οδηγού. Ταιριάζει πολύ στον τύπο του σύγχρονου πνευματικού ανθρώπου• ανήσυχος, ερευνητικός, χωρίς φανατισμούς και προκαταλήψεις, ελέγχει, συζητά, δοκιμάζει. Δεν κατεδίκασε εξ' ολοκλήρου τις φιλοσοφίες που γνώρισε, πριν γίνει Χριστιανός τις τοποθέτησε απλώς στις πραγματικές τους διαστάσεις. **Είναι ανθρώπινα, ατελή κατασκευάσματα, περιέχουν σπέρματα μόνο της αλήθειας.** Ο Χριστιανισμός είναι η ολοκλήρωση της αλήθειας, η φανέρωση του ίδιου του Λόγου στο πρόσωπο του Χριστού. Πέρα λοιπόν από οποιαδήποτε ανθρώπινη φιλοσοφία οδηγεί τους κυνηγούς της αλήθειας ο Ιουστίνος. Τους οδηγεί ακόμη και πέρα από τον Χριστιανισμό, όπως κατάντησε μέσα στον κόσμο, με τους τόσους ιστορικούς του συμβιβασμούς, προς τον γνήσιο Χριστιανισμό, στο Χριστιανισμό που ενθουσίασε και είλκυσε και τον ίδιο. Σ' ένα Χριστιανισμό που κάνει τη θεωρία πράξη, που την αγάπη, την ισότητα, την εγκράτεια, την αγνότητα, της αδελφοσύνη, δεν τα περιορίζει στη διδασκαλία, αλλά τα επεκτείνει και στη ζωή. Στον εφαρμοσμένο Χριστιανισμό βρήκε ο Ιουστίνος την αληθινή φιλοσοφία και την αφοβία μπροστά στο θάνατο. Ότι εθαύμαζε στη ζωή των Χριστιανών, το εφήρμοσε και ο ίδιος, δεν υπάρχει καλύτερη μέθοδος «φιλοσόφου βίου».

---

1. Διάλογος προς Τρύφωνα, 2, ΕΠΕ Απολογηταί 1, 264-268.
2. Αυτόθι.
3. Απολογία Α' 15, ΕΠΕ, Απολογηταί 1, 96. Απολογία Β', 10, Αυτόθι, 220 και Απολογία Β', 12, Αυτόθι 222.
4. Διάλογος προς Τρύφωνα, 8, Αυτόθι 284: «Εμού δε παραχρήμα πυρ εν τη ψυχή ανήφθη και έρως έχει με των προφητών και των ανδρών εκείνων οι εισί Χριστού φίλοι• διαλογιζόμενός τε προς εμαυτόν τους λόγους αυτού ταύτην μόνην εύρισκον φιλοσοφίαν ασφαλή τε και σύμφορον».

5. Μαρτύριον των αγίων Ιουστίνου, Χαρίτωνος, Χαριτούς, Ευελπίστου, Ιέρακος, Παίονος και Λιβεριανού 2 εν Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, Τα Μαρτύρια των αρχαίων Χριστιανών ΕΠΕ, σελ. 90. Ρούστικος έπαρχος είπε: Ποίους λόγους μεταχειρίζη; Ιουστίνος είπε• Πάντας λόγους επειράθην μαθείν, συνεθέμην δε τοις αληθέσι λόγοις, τοις των Χριστιανών, καν μη αρέσκωσι τοις ψευδολόγοις.

(Εκ του περιοδικού "Θεοδρομία", Ιανουάριος-Μάρτιος 2008. Εξεφωνήθη στις 6.12.1975 από τον κρατικό ραδιοφωνικό σταθμό των Ενόπλων Δυνάμεων σε σειρά ομιλιών με τίτλο "Οι Πατέρες της Εκκλησίας και η εποχή μας)

(Πηγή ηλ. κειμένου: "Ι.Μ. Παντοκράτορος Μελισσοχωρίου")

Διαβάστε περισσότερα άρθρα του π. Θεοδώρου πατώντας εδώ